

УДК 796.071.4

МОДЕЛЬ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СПОРТИВНИХ ТРЕНЕРІВ

Володимир ЛЕВКІВ

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів, Україна*

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбувається реформування сфери фізичної культури і спорту. Основним мотивом цього процесу є орієнтація на європейські стандарти, а кінцевим завданням – інтеграція фізкультурно-спортивної діяльності українців у європейський простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародна структура спортивного тренерства (ISCF) визначає професійні рівні спортивного тренера на підставі вимог до тренерських посад (ролей) і конкретизації рівнів тренерської компетентності. Центральною вимогою до тренерської діяльності в усіх контекстах є залучення спортсменів до навчально-тренувальних занять і змагань, які спрямовані на досягнення бажаних для спортсменів результатів. Для визначення розмірів оплати праці тренерів, затверджено чотири рівні тренерської діяльності: помічник тренера, тренер, старший тренер і головний тренер. Відповідно до Європейської кваліфікаційної структури (EQF) помічника тренера віднесено до

3-го рівня, тренера – до 4-го і 5-го рівнів, старшого тренера – до 6-го рівня і головного тренера – до 7-го рівня [4].

Водночас науковці встановили, що тренувальний процес спортсменів здійснюють тренери-волонтери (добровольці), тренери з частковою оплатою праці й тренери з повною оплатою праці. Співвідношення цих категорій тренерів змінюється залежно від статусу, структури й ресурсу кожного виду спорту в різних країнах. Тож тренерську діяльність варто вважати змішаною професійною діяльністю. [3].

У сучасній Європейській кваліфікаційній структурі тренерів, які провадять професійну діяльність за оплату, віднесено до 3–7 рівнів, тренерів, які професійно працюють з початківцями на волонтерських засадах – до фахівців 2-го рівня, а кваліфікованих спортсменів, які передають свій досвід початківцям – до фахівців 1-го рівня [4].

Сьогодні в різних країнах Європи фахівці узгоджують національні вимоги до професійної підготовки й кваліфікації спортивних тренерів із вимогами міжнародної структури спортивного тренерства. В Україні підготовка працівників сфери фізичної культури і спорту здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», інших нормативних документів, серед яких Національна рамка кваліфікацій, яка передбачає системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів [2].

Перелік професій і посад працівників сфери фізичної культури і спорту, а також вимоги до змісту їх діяльності конкретизовано в Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 85. Спортивна діяльність) [1].

Однак сьогодні немає затвердженої класифікації професій фахівців сфери фізичної культури і спорту відповідно до рівнів Національної рамки кваліфікацій, що вказує на актуальність проведення досліджень у цьому напрямку як потрібного етапу євроінтеграції галузевих фахівців.

Мета дослідження – розробити модель кваліфікаційної структури спортивних тренерів відповідно до європейських стандартів тренерської діяльності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, аналіз документальних матеріалів, інформаційних джерел мережі «Інтернет».

Результати дослідження та їх обговорення. Беручи до уваги вимоги Міжнародної структури спортивного тренерства (ISCF) та Національної рамки кваліфікацій, пропонуємо визнавати фахівців сфери фізичної культури і спорту фахівцями 3–7 рівнів української (національної) кваліфікації та 3–7 тренерських рівнів, які варто встановити для співпраці з міжнародними спортивними організаціями (табл. 1).

Таблиця 1

Модель кваліфікаційної структури спортивних тренерів

Кваліфікаційна структура				
Європейська		Вітчизняна (національна)		
Тренерський рівень	Тренерські посади (ролі) ЄКС (EQS)	Тренерський рівень	Кваліфікаційний рівень	Професія (посада) НРК (NQS)
7	Головний тренер	7	6 або 7	Тренер з виду спорту (Ф, ЗК, КК, СШ) Тренер-викладач зВС вищої категорії
6	Старший тренер	6	6 або 7	Тренер-викладач зВС першої категорії Інструктор-методист зВС
4-5	Тренер	5	5	Тренер-викладач зВС другої категорії Старший інструктор зВС
		4	5	Тренер-викладач зВС Інструктор зВС
3	Помічник тренера	3	4	Спортсмен-професіонал Спортсмен-інструктор НЗКУ
			3	Спортсмен-інструктор

2	Тренер-волонтер	2	4-7	Фахівець у сфері ФКіС, що тренує на волонтерських засадах
1	Кваліфікований спортсмен	1	3	Спортсмен, що тренується на етапі спеціалізованої базової підготовки

Примітки: ЗВС – з виду спорту; ЗК – збірна команда; КК – клубна команда; НЗКУ – національна збірна команда України; СШ – спортивна школа; Ф – федерація, ФКіС – фізична культура і спорт.

Посаду спортсмена-інструктора обіймають спортсмени високого класу, які навчаються у школі вищої спортивної майстерності або входять до складу національних збірних команд із видів спорту і беруть участь у змаганнях другого рангу. Посаду спортсмена-інструктора, залежно від виду спорту, можуть обіймати діти від 14–15 років, які ще не мають повної загальної середньої освіти, а тому перебувають на третьому кваліфікаційному рівні.

Посади спортсмена-інструктора національної збірної команди України та спортсмена-професіонала обіймають спортсмени високого класу, які навчаються у школі вищої спортивної майстерності або входять до основного складу національних збірних команд з видів спорту і беруть участь у змаганнях другого і першого рангів. Як правило, це дорослі спортсмени від 21 року і старші. Вони мають повну загальну середню освіту, а тому перебувають на четвертому кваліфікаційному рівні.

У кваліфікаційних характеристиках усіх спортсменів-інструкторів передбачено завдання – «спільно з тренерським складом бере участь у плануванні навчально-тренувального процесу» [1]. Ураховуючи рівень спортивної підготовки й вимоги кваліфікаційної характеристики, спортсменам-інструкторам можна доручати виконувати функції помічника тренера, а отже, їх доцільно вважати фахівцями третього тренерського рівня.

У довіднику кваліфікаційних характеристик є посада інструктора з фізкультури, перше завдання якого – створити

фізкультурно-оздоровчі та дитячі спортивні секції групи. На нашу думку із цієї посади доцільно виокремити посаду інструктора з виду спорту, залишивши усі вимоги, передбачені кваліфікаційною характеристикою, але конкретизувавши вид спорту (рухової активності). Такий підхід передбачено в європейському класифікаторі професій працівників сфери фізичної культури і спорту. На відміну від інструктора з виду спорту, тренер-викладач із виду спорту має завдання відбирати та орієнтувати найбільш перспективних дітей і підлітків для подальшого вдосконалення спортивного результату. Спільним для фахівців, що обіймають ці дві посади є вимоги до рівня освіти й стажу професійної діяльності, а саме: працювати на цих посадах можуть особи, які мають неповну вищу освіту і не мають стажу роботи, що дає підстави віднести ці посади до четвертого тренерського рівня.

Відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик інструктор з фізкультури, який має стаж два і більше років, може обіймати посаду старшого інструктора з фізкультури. На наш погляд, стаж професійної діяльності підвищує кваліфікацію фахівця, що дає підстави старшого інструктора з фізкультури (з виду спорту) віднести до п'ятого тренерського рівня. Стаж роботи тренера-викладача з виду спорту три і більше років, робота зі спортсменами на етапі попередньої базової підготовки дає змогу перевести фахівця на посаду тренера-викладача другої кваліфікаційної категорії. Тож його також можна віднести до п'ятого тренерського рівня.

Збільшення стажу роботи й здійснення організації навчально-тренувального процесу спортсменів на етапах спеціалізованої базової підготовки дає підстави перевести фахівця на посаду тренера-викладача першої кваліфікаційної категорії. Як правило, фахівці такого рівня мають перший (бакалаврський) або другий (магістерський) освітньо-кваліфікаційні рівні. Тому їх слід віднести до шостого або сьомого кваліфікаційного рівнів відповідно.

Ураховуючи вимоги європейської кваліфікаційної структури до посади старшого тренера та зміст діяльності тренера-викладача першої кваліфікаційної категорії, можна стверджувати, що посада цього фахівця відповідає шостому тренерському рівню. На нашу думку, для узгодження назви посад тренерів в українській кваліфікаційній структурі із європейською доцільно посаду тренера-викладача

першої кваліфікаційної категорії назвати «старший тренер». До цього ж тренерського рівня доцільно віднести й посаду інструктора-методиста спортивної школи, який згідно з посадовими обов'язками «аналізує та узагальнює результати і змістовність праці тренерів-викладачів». На нашу думку, інструктора-методиста доцільно називати тренером-методистом.

До сьомого тренерського рівня, на наш погляд, варто віднести тренера-викладача, який має вищу кваліфікаційну категорію і, як правило, «забезпечує організацію навчально-тренувального процесу на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень». Також у Довіднику кваліфікаційних характеристик виокремлено посаду тренера з виду спорту (федерації, збірної чи клубної команди, спортивної школи і т. ін.). Його функціональні обов'язки передбачають «участь в організації і практичному здійсненні науково-методичної та дослідницької роботи з видів спорту» та «упровадження в практику і розробка в установленому порядку науково обґрунтованої системи підготовки спортсменів високого класу та спортивних резервів». Зазначені посади, на нашу думку, доцільно назвати «головний тренер», що співзвучно з посадою сьомого тренерського рівня європейської кваліфікаційної структури.

Висновки:

1. Працівників сфери фізичної культури і спорту, які віднесені до категорії «фахівці» та залучені до організації та проведення навчально-тренувального процесу з виду спорту, доцільно вважати тренерами з виду спорту відповідно до європейських стандартів тренерської діяльності.

2. Посади фахівців сфери фізичної культури й спорту, які залучені до організації та проведення навчально-тренувального процесу з виду спорту, розподілено за чотирма тренерськими рівнями відповідно до 3–7-ого кваліфікаційних рівнів з урахуванням освітнього чи освітньо-кваліфікаційного рівнів, стажу роботи, складності професійних завдань.

3. Організацію та проведення навчально-тренувального процесу з початківцями, з якими займаються на волонтерських засадах, віднесено до 2-го кваліфікаційного рівня, а кваліфікованими спортсменами – до 1-го кваліфікаційного рівня.

Список використаних джерел

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників сфери фізичної культури і спорту, Випуск 85 «Спортивна діяльність». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4080728-16>.
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. [Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011>.
3. Duffy P. Sport Coaching and the European Qualifications Framework (EQF) // Duffy P. – [Electronic resource]. – Access mode: [http://www.bloso-kics.be/Tewerkstelling/Gedeelde%20%20documenten/Compententies/101219 EU voorzitterschap Sportcoaching-EQF.pdf](http://www.bloso-kics.be/Tewerkstelling/Gedeelde%20%20documenten/Compententies/101219%20EU%20voorzitterschap%20Sportcoaching-EQF.pdf).
4. International Sport Coaching Framework – version 1.2. – [Electronic resource]. – Access mode: http://www.icce.ws/_assets/files/iscf-1.2-10-7-15.pdf.